

- спільний розвиток сільської місцевості та туризму за фінансової підтримки приватного сектору та координації уряду;
- поділ району на зони відпочинку та зелені зони;
- розвиток агротуристичного бізнесу пов'язаний з курортним, спеціалізація на гастрономічних і дегустаційних турах;
- виникнення спеціальних готелів у сільській місцевості біля монастирів;
- зайнятість гостей у зборі трав, приготуванні молокопродуктів, вигоні худоби;
- приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, рибальські будинки;
- етнографічні види сільського зеленого туризму.

В контексті України маємо відзначити наявність ідентичних проблем, особливо в частині доступу сільського населення до якісних медичних та освітніх послуг, транспортної інфраструктури, не кажучи вже про можливість працевлаштування чи гідну оплату праці. Крім того, ще й розвиток сільського туризму в нашій державі перебуває на зародковому етапі, якщо не брати до уваги територію Західної України, а це, як свідчить практика, формує значну частину і робочих місць і доходів населення в сільській місцевості.

Кожна країна вибирала свої методи організації сільського зеленого туризму і в процесі розвитку цього бізнесу єдиного напрямку не існує. У кожній державі свої поняття про комфорт і гостинність. Кожна країна відрізняється своїми кліматичними та етнокультурними умовами. Таким чином, можна зробити висновок на основі вище проаналізованих досліджень, що основними напрямками розвитку сільського зеленого туризму України мають стати: створення сприятливих умов для отримання податкових пільг та кредитів для власників агросадиб, рекламування послуг сільських господарств, випуск різноманітних путівників, поширення різноманітних видів агротуристичного бізнесу, у тому числі курортна спеціалізація сільського зеленого туризму.

Виходячи з наведеного, маємо відзначити, що на даному етапі, тобто в період повномасштабних бойових дій на території нашої країни, значні можливості для розвитку набуває саме сільський туризм, адже обмежені можливості в пересуванні країною, зниження рівня доходів та актуалізація природної потреби у відпочинку від щоденних стресів міського життя формують у індивідів запит на короткостроковий (з ночівлею або без) відпочинок у сільській місцевості.

Література

1. Рутинський М. Й., Зінко Ю. В. Зелений туризм. К.: Знання, 2008. 271 с.
2. Augère-Granier M., McEldowney J. EU rural development policy: impact, challenges and outlook / European Parliamentary Research Service. 2021, July. URL : [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690711/EPRS_BRI\(2021\)690711_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690711/EPRS_BRI(2021)690711_EN.pdf)
3. Rural tourism & EU economic diversification policies / Regional Expert Advisory Working Group on Economic Diversification through Rural Tourism — Kick-off Meeting, Skopje, 24th January 2019. URL : https://seerural.org/wp-content/uploads/2019/02/Presentation_IE_K-Hyvaerinen_190124.pdf
4. Which future do you want in rural areas? / Summary of responses from the Macro survey. 2020, May–August. URL : http://elard.eu/wp-content/uploads/2020/10/ELARD_REDR_Report.pdf

makli12@ukr.net

Приходько З. В.

к.геогр.н., доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВІДБУДОВИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІСЛЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

Анотація. Проаналізовано досвід відновлення та розвитку туристичної діяльності країн після воєнних конфліктів. Розглянуто чинники, що забезпечили успішний розвиток туризму в Німеччині, Ізраїлі, Грузії, Хорватії. Визначено основні напрямки відновлення туристичної діяльності України.

Ключові слова: воєнний конфлікт, війна, туристична діяльність, воєнний туризм.

Туризм сьогодні є сферою світової економіки, що активно розвивається та видозмінюється. Одним з визначальних чинників, що впливають на розвиток туристичної діяльності, є безпечний. Збройні конфлікти, війни, терористичні акти значно знижують атрактивність країн і територій. У нашій країні з 2014 р. відбувся спад в'їзного туристичного потоку. Масштабна російська військова агресія, що почалась 24 лютого 2022 року, ще більше загострила безпечний фактор для розвитку туризму не тільки в самій Україні, а і в усій Європі. Після подолання агресії перед Україною постане необхідність розроблення дієвих механізмів відбудови туристичного сектору, розроблення нових стратегій його розвитку, утвердження бренду безпечної для туристів країни. В цьому сенсі дуже важливим є досвід інших країн, які пройшли горнило збройних конфліктів, але успішно відбудували свою економіку і туристичну діяльність зокрема.

Воєнний конфлікт, у загальному розумінні, — «форма розв'язання гострих суперечностей між державами, народами, соціальними групами або іншими суб'єктами політики з двостороннім використанням воєнної сили» [1]. До воєнних конфліктів відносять усі форми збройного протистояння, від прикордонних зіткнень до світових воєн. Відносно національних інтересів воєнний конфлікт може мати форму агресії — застосування збройної сили однієї держави проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави, — чи збройного конфлікту, коли агресора визначити складно. Поняття «збройний конфлікт» включає поняття «війна», але не кожний збройний конфлікт є війною. Війна — це «організована, ініційована, спровокована збройна боротьба між державами, групами держав, націями, народами з метою відстоювання інтересів, захисту від нападу, захоплення території та цінностей, утвердження панування» [1]. За висловом німецького військового теоретика фон Клаузевіца, війна є продовженням політики, із залученням інших засобів [2, с. 78].

Найбільшими воєнними конфліктами ХХ ст. були Перша і Друга світові війни, а також російсько-японська війна (1904–1905 рр.), японо-китайська війна (1937–1945 рр.), палестинська війна (1948–1949 рр.), корейська війна (1950–1953 рр.), в'єтнамська війна (1964–1975 рр.), афганська війна (1979–1989 рр.), ірано-іракська війна (1980–1988 рр.), війна в Перській затоці (кувейтська) (1990–1991 рр.), югославська війна (1991–1998 рр.). ХХІ століття відзначилось, зокрема, війною в Іраку (2003–2011), в Афганістані (2001–2021), конфліктом у Республіці Македонія (2001), російсько-грузинською війною (2008), конфліктом у Південній Сербії (2000–2001), громадянською війною у Сирії з 2011 р. та російською інтервенцією в Сирію в 2015 р.; конфліктом між Суданом і Південним Суданом, конфліктом у Центральноафриканській Республіці, в Ємені (2014–2015 рр.); російсько-українською війною (з 2014 р.), яка переросла у повномасштабне військове вторгнення в лютому 2022 р.

Після Другої світової війни європейські країни опинились в складному становищі та не могли самостійно забезпечити функціонування своїх економік. Щоб допомогти їм у цьому, в 1947 р. почав реалізовуватися «план Маршалла». Завдяки зовнішній допомозі та виваженій внутрішній економічній політиці країни Західної Європи почали відновлюватися. Період з 1948 по 1952 рік став періодом їх найшвидшого економічного зростання [2].

Найпоказовішим є досвід Німеччини. «Німецьке економічне диво» полягало в успішному виході з гострої кризи та швидкому економічному зростанні. Разом з тим, відновлення та розвиток туристичної діяльності відбувались на тлі початкового настороженого відношення іноземних туристів до країни, що асоціювалась з фашизмом і війною. Західна Німеччина (ФРН) доклала великих зусиль для зміни свого туристичного іміджу та розвитку туристичної діяльності в усіх напрямках і аспектах. У секторі внутрішнього туризму акцент був зроблений на організації подорожей за помірними цінами, завдяки чому поїздки під час відпустки перестали бути недосяжним привілеєм і почала формуватися нова система потреб суспільства, в якій туризм займав чільне місце. В 1950-х рр. у туризмі широкого поширення набули стандартні пакетні тури; задля просування туристичних продуктів застосовувались засоби масової інформації, реклама. Виникають нові крупні туристичні фірми, орієнтовані на зовнішній туризм, що пропонують дешеві чартери на популярні туристичні напрями.

У соціалістичній Німецькій Демократичній Республіці (НДР) склалась система так званого «соціального туризму», якій був властивий державний контроль, централізований розподіл, недостатній рівень сервісу, наявність багатьох обмежень, звуження напрямів виїзного туризму (80 % подорожей відносились до внутрішніх). Виїзний туризм спрямовувався передусім до соціалістичних країн (СРСР, Чехословаччина, Угорщина). Це система вичерпала себе і зникла після об'єднання ФРН і НДР. Останніми роками за кількістю в'їзних іноземних туристів Німеччина займає 7–9 місце серед країн світу, за доходами від в'їзного туризму — 8–9 місце. А за розходами виїзних туристів за кордоном німці впевнено входять у першу трійку в світі.

Прикладом країни, яка розвиває туризм після і навіть під час воєнного конфлікту, є Ізраїль. Протистояння між Ізраїлем і Палестиною триває багато десятиліть. Сьогодні зберігається напруження між Ізраїлем і палестинцями, що мешкають у Східному Єрусалимі, Секторі Газу та Західному березі річки Йордан. Незважаючи на це, іноземні туристи охоче їдуть до Ізраїлю. У доковідний 2019 рік країну відвідали 4,6 млн туристів, у 2022 році — майже 3 млн [3]. Найпопулярнішими видами туризму, що приваблюють іноземців, є релігійний, медичний (курортно-оздоровчий), культурно-пізнавальний, спортивно-оздоровчий. Міністерство туризму Ізраїлю та підконтрольні йому органи розробляють програми розвитку внутрішнього і зовнішнього туризму, організовують міжнародні туристичні заходи, реалізують маркетингові і рекламні кампанії, професійне навчання персоналу, контроль діяльності готелів, сприяють відкриттю нових авіарейсів тощо. В країні створена сучасна туристична інфраструктура, а для безпеки туристів слугують укриття, яких більш ніж достатньо, засоби протиповітряної оборони («залізний купол»), високопрофесійна армія тощо. У 2022 р. американський сайт страхових послуг Swifttest дослідив найбезпечніші туристичні напрями світу, так от, Ізраїль в цьому рейтингу зайняв п'яту сходинку після Сінгапуру, Данії, Нідерландів і Швейцарії.

Цікавим і багато в чому схожим на український є досвід Грузії. Російська агресія в 2008 році мала для країни і позитивний наслідок, який виявився в значному підвищенні популярності та пізнаваності Грузії в світі. На цій хвилі країна почала проводити активні дії з розвитку туристичної сфери. Були залучені іноземні інвестиції, отримана цільова фінансова допомога від Європейського Союзу. Конкретними кроками стали заходи з розвитку туристичної інфраструктури — будівництво і ремонт доріг, аеропортів, вокзалів, туристичних об'єктів; лібералізація податкової політики, інституційні дослідження туризму та розробка стратегій подальшого розвитку. Держава реалізувала низку важливих проектів у Кварелі, Батумі, Анаклії, Кобулеті, Мцхеті, Гудаурі та інших містах. В унікальному високогірному регіоні країни Сванетії було покращене дорожнє сполучення, а також у 2010 р. побудований аеропорт (Местія), що значно спростило доступ до регіону і сприяло розвитку його популярності. У 2019 р. в'їзний туристичний потік до Грузії досяг рекордного показника 9,3 млн осіб [3]. За оцінками Всесвітньої туристичної організації, Грузія є країною зі стрімким зростанням темпів в'їзного іноземного туризму. Урядом Грузії поставлена мета до 2028 р. підвищити кількість туристів до 12 млн (за кількості населення самої країни 3,7 млн осіб).

Україна може взяти до уваги і досвід Хорватії, яка в 1990-х роках потерпала від війни та економічної кризи. Після закінчення війни в 1995 р. туристична діяльність почала відновлюватись, і цьому знов-таки сприяв чинник впізнаваності. Географічні особливості країни (наявність більше тисячі островів, з яких заселені тільки 67) стали предметом масової PR-кампанії. На острови та адриатичне узбережжя Хорватії потягнулися туристи, пляжний відпочинок тут набував усе більшої популярності. Чимало хорватських пляжів отримали «Блакитний прапор» за чистоту води і піску та відповідне облаштування. З початку 2000-х років туристична індустрія країни розвивалася швидкими темпами. До Хорватії зайшли крупні міжнародні туроператори та світові готельні мережі, великі авіакомпанії, круїзні маршрути. В 2019 р. до країни прибули майже 20 млн іноземних туристів.

Іншими прикладами країн, які вдало відновили туристичну діяльність після воєнних конфліктів, є Італія, Кіпр, Боснія і Герцеговина, Єгипет тощо. У кожній з цих країн відбувалась своєрідна трансформація культурного ландшафту, до якого привносився досвід війни. Для

більшості країн це становило передумову розвитку воєнного туризму, але є й країни, які воліють уникати нагадувань про колишні воєнні дії задля розвитку інших видів туристичної діяльності.

Ідея воєнного (військового) туризму не нова; цей вид туризму має давню історію і розвивається в багатьох країнах світу. В Україні майбутніми локаціями воєнного туризму можуть стати місця бойової слави Збройних сил України, майданчики демонстрації ворожої техніки, бомбосховища, військові музеї, меморіали тощо. У цілому вбачається, що для України після подолання російської військової агресії для розвитку туристичної діяльності оптимальною буде стратегія, що передбачає такі напрями:

- визначення туристичної діяльності та сфери гостинності одними з найпріоритетніших в повоєнному відновленні та відповідне спрямування державних програм і стратегій розвитку;
- розвиток як військового, так і інших видів туризму на хвилі високого інтересу до нашої країни;
- створення національного бренду унікальної, цікавої, сильної та безпечної для туристів країни;
- відбудова та модернізація туристичної інфраструктури;
- вдосконалення нормативно-правового регулювання туризму.

Необхідними будуть економічні механізми і заходи з відновлення туризму — державна економічна підтримка, залучення іноземних інвестицій, отримання міжнародної фінансової допомоги та її цільове спрямування. Вже сьогодні офіційні представники багатьох держав світу висловили бажання приймати участь в повоєнній відбудові України, вже створені відповідні організації та фонди. Звичайно, для відновлення економіки і туристичної сфери зокрема потрібний буде час, адже масштаб руйнувань нашої країни дуже значний. Але в Україні є всі передумови, щоб впоратись з труднощами і теж стати прикладом країни, яка після воєнної агресії відновила і швидко розвинула свою туристичну діяльність.

Література

1. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-27383> (дата звернення: 03.03.2023).
2. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після воєнних конфліктів та воєн: неврачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. №1 (686). С. 75–89.
3. Tourism Statistics / e-Library UNWTO. URL: <https://www.e-unwto.org/toc/unwtotfb/current> (Accessed 3 March 2023).

i.khilcevska@gmail.com

Хільчевська І. Г.

кандидат географічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ВІЙСЬКОВИЙ ЛАНДШАФТ І ТУРИЗМ: КЕЙС В'ЄТНАМУ

Анотація. Міжнародний досвід відбудови туристичного сектору після збройних конфліктів розглядається на прикладі В'єтнаму, який активно використовує військовий ландшафт та об'єкти військової спадщини для потреб туризму, залучення іноземних відвідувачів.

Ключові слова: війна, військовий ландшафт, туризм.

Індустрія туризму та гостинності є однією з найприбутковіших і динамічних галузей світової економіки. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО) [1] внесок туризму до світового ВВП становить 10 %, а загальна кількість робочих місць, що прямо чи опосередковано стосуються сфери туризму — 11 %, тому для сталого економічного розвитку країн має здійснюватися виважена державна політика у сфері туризму.